

Піскун Іван Іванович, доцент кафедри конституційного права навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВНИЙ ВИД ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ З РОЗШУКУ ТА ЗАТРИМАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ САМОВІЛЬНО ЗАЛИШИЛИ ВІЙСЬКОВУ ЧАСТИНУ АБО МІСЦЕ СЛУЖБИ

У сучасних умовах забезпечення національної безпеки України важливу роль відіграє належний рівень дисципліни у Збройних Силах України. Одним із найсерйозніших порушень військової дисципліни є самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцями. Ці дії не лише підривають боєздатність підрозділів, а й створюють загрози для безпеки суспільства в цілому.

Для ефективної протидії цьому явищу необхідно застосовувати системний підхід, який передбачає комплекс заходів як організаційного, так і правового характеру. Такий підхід передбачає взаємодію різних структурних підрозділів Міністерства оборони України, правоохоронних органів та органів місцевого самоврядування. Крім того, важливим є удосконалення законодавчої бази, що регулює порядок розшуку та затримання військовослужбовців, які самовільно залишили місце служби.

Удосконалення механізму розшуку має базуватися на аналізі існуючих проблем, впровадженні передових технологій та досвіду інших держав. Це дозволить не лише підвищити ефективність розшукових заходів, а й запобігати повторенню подібних порушень у майбутньому.

Поряд з цим, проблема самовільного залишення частини та дезертирства є однією з головних викликів для Збройних Сил України. За даними Офісу Генерального прокурора, лише за перше півріччя 2024 року відкрито 29,8 тисячі кримінальних справ, пов'язаних із втечею військовослужбовців, серед яких 18,6 тисячі випадків стосуються військовослужбовців, які самовільно залишили місце служби, а 11,2 тисячі – дезертирства [1]. Від початку війни було зареєстровано понад 63,2 тисячі таких випадків [2], що вказує на масштаб проблеми та потребу в комплексних рішеннях. Ці явища регулюються статтями 407 і 408 Кримінального кодексу України, однак лише покарання не є достатнім заходом для вирішення проблеми – необхідно працювати над усуненням її першопричин.

На нашу думку, проблеми починаються вже на етапі військової підготовки. Значна частина навчальних центрів використовує застарілі методики, а інструктори часто не мають належної мотивації чи кваліфікації [3]. Відсутність належної психологічної підтримки ще більше ускладнює ситуацію, знижуючи моральний стан особового складу. На фронті військовослужбовці часто

потрапляють у підрозділи, які не враховують їхніх навичок чи досвіду. Це посилює ризик самовільного залишення частини, а також сприяє виникненню корупційних схем, пов'язаних із виплатами премій, наданням лікарняних чи переведенням в інші підрозділи.

Разом з зазначеним, авторитарний стиль керівництва, що залишився з радянських часів, часто підриває моральний дух армії. Брак підтримки та відсутність справедливості з боку командування штовхають військовослужбовців до самовільного залишення служби. Командири, які повинні нести відповідальність за психологічний стан підлеглих відповідно до статті 58 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України [4], часто уникають офіційної фіксації випадків самовільного залишення військової частини через побоювання негативного впливу на кар'єру.

Одним із кроків боротьби з військовослужбовцями, які самовільно залишили частину, стало ухвалення Верховною Радою законопроекту № 11322, що передбачає можливість повернення військових, які вперше залишили місце служби під час воєнного стану. Це дозволило повернути близько 7 – 8 тисяч військовослужбовців. Однак це не стало панацеєю як вважалось.

Але поряд з цим левову частку військовослужбовців, які самовільно залишили військову частину повертають, затримують правоохоронні органи України, взаємодія між якими є неефективною. Часто відповідальність за розшук таких військових перекладається між структурами, що ускладнює оперативне реагування.

Звертаємо увагу на те, що система розшуку потребує реформування. Військова поліція, створення якої передбачено законопроектами № 6569-д і № 6570-д, може вирішити частину цих проблем. Прокуратура має відігравати ключову роль у координації дій між військовими та правоохоронними органами. Також необхідно запровадити психологічну підтримку не лише на етапі підготовки, а й під час служби. Військові психологи мають допомагати бійцям впоратися зі стресом і зберігати мотивацію.

Рішення про самовільне залишення частини або дезертирство зазвичай не є наслідком єдиного чинника. Це поєднання страху, відчуття несправедливості, недовіри до командування та виснаження. Адміністративний вакуум, коли жодна з відповідальних структур не здійснює активних дій щодо розшуку, дозволяє військовослужбовцям тривалий час залишатися поза військовою службою, що в свою чергу є підвищенням рівня самовпевненості щодо безкарності і як наслідок іде послаблення боєздатності армії.

Висновки і пропозиції.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що важливо забезпечити справедливий розподіл відповідальності між командирами та підлеглими. Повернення військових, які залишили місце служби, повинно здійснюватися не лише в ту частину, з якої вони пішли, а й в інші підрозділи, де їхня служба буде ефективнішою. Необхідно створити спеціальні військові ради, які ухвалюватимуть рішення про повернення бійців, щоб уникнути суб'єктивних рішень і корупційних ризиків.

Суспільне ставлення до військовослужбовців, які залишили службу, повинно бути виваженим. Демонізація таких людей лише поглиблює проблему. Необхідно розглядати кожен випадок індивідуально та аналізувати його комплексно. Самовільне залишення частини так як і дезертирство часто є наслідком бойового стресу, фізичного та морального виснаження, а не лише свідомого ухилення від обов'язків.

Відсутність єдиного механізму координації між військовими структурами, правоохоронними органами та прокуратурою поглиблює проблему. Для її вирішення необхідна ефективна взаємодія всіх структур, що дозволить забезпечити належний рівень дисципліни та боєздатності армії. Також важливо підвищувати мотивацію військових через справедливу кадрову політику, гнучке управління та впровадження інноваційних технологій.

Поряд із посиленням контролю необхідно усувати першопричини порушень – підвищувати якість підготовки військовослужбовців, впроваджувати ефективну психологічну підтримку та змінювати управлінську культуру всередині армії. Лише комплексний підхід, заснований на справедливості, прозорості та індивідуальному підході до кожного випадку, дозволить зменшити кількість випадків самовільного залишення частини та дезертирства, підвищити дисципліну та забезпечити стійкість військових підрозділів у складних умовах воєнного стану.

Створення системи, яка враховуватиме людський фактор, є ключовим елементом у підвищенні ефективності Збройних Сил України. Така система має передбачати комплексний підхід до проблеми самовільного залишення військової частини і дезертирства, орієнтуючись не лише на жорсткі заходи покарання, а й на запобігання порушенням дисципліни. Це передбачає створення умов, за яких військовослужбовці відчуватимуть підтримку командування, справедливе ставлення з боку держави та впевненість у своїй безпеці й гідності.

Це, у свою чергу, дозволить Україні зміцнити свої обороноздатні позиції, сприятиме досягненню перемоги у війні та забезпечить передумови для встановлення стабільного миру, заснованого на справедливості, взаємній підтримці та верховенстві права.

Список використаних джерел:

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/2b62b5c1-6bc9-4f16-9aa7-ef58ed908ea8> (дата звернення: 24.02.2025).
2. Німецька державна радіостанція та телеканал. *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/uk/dezertirstvo-v-zsu-desatki-tisac-sprav-ale-do-sudu-dovodat-odinici2-a-69597844/a-69597844> (дата звернення: 24.02.2025).
3. Суспільні новини. URL: <https://suspilne.media/830063-mense-niz-hotilosa-b-sirskij-pro-trivalist-pidgotovki-mobilizovanih> (дата звернення: 24.02.2025).
4. Закон України “Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (дата звернення: 24.02.2025).